

تحلیل موضوعی مقالات نشریات علمی - پژوهشی حوزه علوم حدیث منتشر شده بین سال‌های ۱۳۸۶ - ۱۳۹۰

اعظم حسینی نسب^۱
دکتر مهدی محمدی^۲
عبدالحسین طالعی^۳

چکیده

هدف پژوهش حاضر، تعیین میزان پراکندگی و گرایش موضوعی مقالات حوزه علوم حدیث در نشریات علمی - پژوهشی بین سال‌های ۱۳۸۶ - ۱۳۹۰ است. روش پژوهش تحلیل محتوا است. در این روش مقالات از لحاظ موضوعی تحلیل شده‌اند و مبنای تعیین موضوع، مقوله‌های استخراج شده از اصطلاح‌نامه علوم حدیث است. از مجموع ۳۵۷ مقاله ارائه شده، ۳۴۲ عنوان مقاله تألیفی و هشت عنوان مقاله ترجمه‌ای بوده است. بیشترین سهم ارائه مقالات با ۵۳/۸٪ به متخصصان با مدرک تحصیلی دکتری اختصاص دارد و از نقطه نظر رتبه علمی، بیشترین مشارکت در بین اعضای هیأت علمی مربوط به استادیاران بوده است. سهم مردان در تألیف و انتشار مقالات حوزه علوم حدیث ۸۷/۷٪ و سهم زنان ۱۲/۳٪ بوده است. از مجموع مقالات بررسی شده، ۶۲/۷٪ دارای یک نویسنده، ۳۳/۹٪ دو نویسنده و ۳/۴٪ دارای سه نویسنده بوده است. از نقطه نظر وابستگی سازمانی، دانشگاه تهران در صدر مؤسسات آموزشی و پژوهشی قرار گرفت. تحلیل موضوعی مقالات نشان داد که بیشترین سهم در مقوله‌های اعم علوم حدیث، به مقوله «پژوهش‌های جدید حدیثی» با ۳۷٪، اختصاص داشته و موضوعات «علم درایه» با ۱۵/۴٪ و «احوال روایت» با ۱۴/۶٪ در مرتبه‌های بعدی قرار گرفتند.

کلیدواژه‌ها: علوم حدیث، تحلیل موضوعی، تحلیل محتوا، نشریات علمی - پژوهشی.

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه قم.

۲. استادیار دانشگاه قم.

۳. دانشجوی دکتری الهیات دانشگاه آزاد اسلامی - واحد علوم و تحقیقات و عضو هیات علمی دانشگاه قم.

مقدمه

رشد و توسعه هر رشته علمی را می‌توان با توجه به فعالیت‌های پژوهشی آن رشته سنجید. تجلی این فعالیت‌ها ممکن است به اشکال گوناگونی باشد. یکی از این فعالیت‌ها، انتشار مقاله در نشریه‌های علمی-پژوهشی است. نشریه‌ها، وسیله‌ای مهم و علمی برای توسعه علم و دانش شناخته می‌شوند و کیفیت و کمیت آنها می‌تواند به عنوان شاخصی برای سنجش میزان فعالیت‌های علمی در کشور یا جامعه‌ای خاص مورد استفاده قرارگیرد.^۴ مقاله‌های منتشر شده در نشریات علمی، منابع اطلاعاتی باارزشی هستند که به عنوان شاخص مهمی برای سنجش دانش علمی، به ویژه دست‌آورد‌های پژوهشی آن حوزه به شمار می‌روند.

یکی از راه‌های شناخت نشریه‌های مذکور، تحلیل محتوا و دسته‌بندی موضوعی مقاله‌ها و شناخت نوع مطالب منتشر شده در آنها است. بدین ترتیب، ضمن شناسایی مسائل مطرح شده در آنها طی یک دوره زمانی، زمینه برای هدف مند کردن حرکت‌های علمی و تعیین اولویت‌های پژوهشی فراهم می‌گردد و به شناسایی ضعف‌ها و کمبودهای موجود در تولید اطلاعات علمی در این حوزه منجر می‌شود. از آنجایی که در ایران تا به حال پژوهشی در باره تحلیل موضوعی مقاله‌های منتشر شده در نشریه‌های علمی-پژوهشی حوزه علوم حدیث انجام نشده است، انتظار می‌رود که پژوهش حاضر در فرایند معرفی این نشریه‌ها مؤثر باشد و بتوان از آن برای ارزش‌گذاری سطح فکری-فرهنگی جامعه (به عنوان یک شاخص توسعه) و یافتن معیاری بهینه برای سنجش تولیدات علمی در حوزه علوم حدیث بهره برد.

بیان مسأله

نشریات در رفع نیازهای علمی پژوهش‌گران از اهمیت خاصی برخوردارند؛ به طوری که ابرامی^۵ معتقد است مقالات نشریات ادواری هشتاد تا نود درصد از منابع مورد استفاده در پژوهش‌ها را تشکیل می‌دهند. علوم حدیث در کشور ما در بین مباحث علوم اسلامی از اهمیت خاصی برخوردار بوده و بخش عمده تحقیقات صورت گرفته را به خود اختصاص

4. The impact of the open access movement on medical based scholarly publishing in Nigeria'. Retrievied from thw world wide web: <http://firstmonday.org> 23 dec 2012.

۵. شناختی از دانش شناسی: علوم کتابداری و دانش‌رسانی، ص ۲۵.

داده است. با توسعه مراکز دانشگاهی و حوزوی و در پی آن، گسترش رشته علوم حدیث، به عنوان یکی از رشته‌های تخصصی، تعداد منابع منتشر شده در این حوزه افزایش چشم‌گیری یافته است و در زمینه انتشار نشریات و مقالات تخصصی علوم حدیث تحول اساسی به وجود آمده است. بنا بر این، نیاز است که نگرشی کمی و تحلیلی درباره وضعیت انتشارات علمی و زیرمجموعه‌های آن صورت گیرد. به علاوه، با توجه به محدودیت زمانی، باید دید تغییراتی که صورت گرفته و یا موضوعاتی که کار شده با نیازهای فعلی جامعه مرتبط است یا نه؟ لازم است در طی بازه‌های زمانی مختلف، به قوت‌ها و ضعف‌های تحقیقات انجام گرفته، هم از حیث حجم کارهای صورت گرفته و هم از لحاظ حوزه‌هایی که مورد غفلت قرار گرفته و یا بیش از حد به آنها پرداخته، آگاه شد. از این رو، در چنین شرایطی و با توجه به وضعیت موجود علوم حدیث و روند تکاملی آن و با توجه به اهمیت روزافزون نشریه‌های علمی - پژوهشی، مسأله اصلی این پژوهش «تحلیل موضوعی مقالات نشریات علمی - پژوهشی حوزه علوم حدیث طی سال‌های ۱۳۸۶ - ۱۳۹۰» است. به عبارت دیگر، تشریح جایگاه این رشته، توصیف وضعیت و روند موضوعی مقالات، شناسایی حوزه‌های پژوهشی فعال رشته، برای رشد و توسعه این دانش، دورنمایی است که پژوهش حاضر برای خود متصور کرده است.

اهداف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش، تحلیل موضوعی مقالات نشریات علوم حدیث منتشر شده بین سال‌های ۱۳۸۶ - ۱۳۹۰ است. علاوه بر هدف فوق، موارد زیر را می‌توان به عنوان اهداف فرعی پژوهش قلمداد کرد:

۱. تعیین توزیع فراوانی مقاله‌های منتشر شده به تفکیک سال‌های بررسی،
۲. تعیین سطح دانش‌آموختگی و رتبه علمی نویسندگان مقاله‌های حوزه علوم حدیث در طول سال‌های بررسی،
۳. تعیین میزان مشارکت همه متخصصان (اعم از زنان و مردان) در تولید مقالات این حوزه در طول سال‌های بررسی،
۴. تعیین میزان مشارکت علمی متخصصان این حوزه در تولید آثار منتشر شده،
۵. تعیین سهم هر یک از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی پژوهشی در تولید مقاله‌های حوزه علوم حدیث،

۶. تعیین نویسندگان پرکار حوزه علوم حدیث،

۷. تعیین سیر موضوعی مقاله‌های منتشر شده در طول سال‌های بررسی،

۸. تعیین زمینه‌های موضوعی با بیشترین و کمترین تولیدات علمی.

پرسش‌های اساسی

پژوهش حاضر در صدد است برای سؤال‌های زیر پاسخ‌های لازم را فراهم سازد:

۱. توزیع فراوانی مقاله‌های منتشر شده در طول سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۹۰ در نشریه‌های

حوزه علوم حدیث چگونه بوده است؟

۲. سهم هر یک از سطوح مختلف متخصصان، اعم از دانشجویان کارشناسی ارشد،

دکتری، مربیان، استادیاران، دانشیاران و استادان، در تولید مقاله‌های این حوزه

چقدر بوده است؟

۳. توزیع فراوانی جنسیت نویسندگان در طول سال‌های بررسی شده چگونه است؟

۴. میزان مشارکت علمی (تولید آثار گروهی) در بین نویسندگان حوزه علوم حدیث

چگونه بوده است؟

۵. سهم هر کدام از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی در تولید مقاله‌های این

حوزه چقدر بوده است؟

۶. نویسندگان پرکار حوزه علوم حدیث چه کسانی هستند؟

۷. سیر پراکندگی موضوعات در طی سال‌های بررسی شده چگونه بوده است؟

۸. زمینه‌هایی که بیشترین و کمترین آثار منتشر شده را به خود اختصاص دادند، چه

حوزه‌هایی هستند؟

مروری بر مطالعات انجام شده

پس از مرور پژوهش‌های انجام شده در ایران و خارج از ایران مشخص شد:

کانو^۶ (۱۹۹۹م)، رجستر و واکاری^۷ (۲۰۰۳م)، فونگ منگ^۸ (۲۰۰۷م)، اویووسی^۹ (۲۰۱۲م)

6. Bibliometric overview of library and information science research in the Journal of Spain: 675-680.

7. International library and information science research: A comparison of national trends: 30-85.

8. Trends in Malaysian LIS Research 1996-2006: A Content Analysis of the MJLIS Articles: 68.

9. School library research in Niggeria: Content analysis of Nigerian School Library Journal 1979-2010: 218-230.

در خارج از ایران، باب الحوائجی و یزدیان راد^{۱۰} (۱۳۸۹ش)، سپهر و شادمان فر^{۱۱} (۱۳۸۹ش) در ایران به بررسی مقالات حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی به روش تحلیل محتوا پرداخته‌اند. زکی^{۱۲} (۱۳۸۵ش) در پژوهشی به روش تحلیل محتوا به بررسی گرایش‌های موضوعی مقاله‌های مدیریت پرداخت. هم‌چنین، پژوهش‌هایی توسط لوزادیس^{۱۳} و همکاران (۲۰۱۰م) در خارج از ایران، رشیدی آشتیانی و لاریجانی^{۱۴} (۱۳۹۰ش) در ایران در زمینه موضوعی اقتصاد، عثمان و عقیف^{۱۵} (۲۰۱۰م) در کشف گرایش‌های موضوعی تحقیقات حوزه روان‌شناسی سلامت، شریفی و همکاران^{۱۶} (۱۳۹۱ش) در زمینه موضوعی تربیت بدنی و علوم ورزشی صورت گرفته است، ولی از آن جایی که تاکنون هیچ پژوهشی به بررسی گرایش موضوعی مقالات نشریات حوزه علوم حدیث نپرداخته است، بنا بر این، انجام چنین پژوهشی ضروری به نظر می‌رسد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر، از لحاظ رویکرد، رویکرد کمی و به لحاظ هدف، از نوع کاربردی است. به منظور تعیین گرایش موضوعی مقالات از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. برای تحلیل مقالات، کلیه نشریات علمی - پژوهشی حوزه علوم قرآن و حدیث، بر پایه آخرین فهرست ارائه شده از سوی کمیسیون ارزیابی نشریات، انتخاب شده و مقالات آنها ارزیابی گردیده است. برای ارزیابی مقالات، پس از مطالعه مبانی نظری بازینه‌ای (چک لیستی) در سه بخش (بخش اول اطلاعات نشریه، بخش دوم اطلاعات نویسندگان و بخش سوم موضوع مقاله‌های منتشر شده) تنظیم شد. بررسی مقالات از روی نسخه کاغذی نشریات

۱۰. «تحلیل محتوای مقالات مجلات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی در باره ترویج کتاب‌خوانی و کتابخانه‌های کودکان از سال ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷»، ص ۳۲ - ۵۳.

۱۱. «تحلیل محتوای مقالات همایش‌های انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران از سال ۷۹ تا پایان سال ۸۵»، ص ۲۵ - ۳۸.

۱۲. «بررسی تحلیل محتوای گرایش‌های پژوهشی در مجلات علمی تخصصی مدیریت»، ص ۴۳ - ۷۴.

13. The Science of Ecological Economics: A Content Analysis of Ecological Economics 1989-2004: 1-10.

۱۴. «تحلیل محتوای نشریه‌های علمی - پژوهشی در حوزه موضوعی اقتصاد در سال‌های ۱۳۸۵ - ۱۳۸۹»، ص ۱۳۳ - ۱۵۷.

15. Troubled Minds in the Gulf Health Research in the United Arab Emirates (1989-2008): 48-53.

۱۶. «تحلیل توصیفی مقاله‌های نشریات علمی - پژوهشی تربیت بدنی و علوم ورزشی طی سال‌های ۱۳۸۴ - ۱۳۸۸»، ص ۶۱ - ۸۵.

انجام شد و در مواردی که دسترسی به نسخه کاغذی مقدور نبود، به پایگاه‌های مقالات مراجعه شد. پس از بررسی مقالات و تکمیل بازبینی‌های مورد نظر، اطلاعات جمع‌آوری شده بر اساس نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل آماری گردید و یافته‌ها در قالب نمودار و جداول ارائه شد.

جامعه پژوهش

جامعه پژوهش حاضر را کلیه مقالات منتشر شده در یازده نشریه علمی - پژوهشی (بر اساس آخرین فهرست کمیسیون بررسی نشریات وزارت علوم) حوزه علوم حدیث، بین سال‌های ۱۳۸۶ - ۱۳۹۰ تشکیل می‌دهند.

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

در این بخش، ضمن تجزیه و تحلیل داده‌ها اعم از تعداد مقاله‌های منتشر شده، توزیع فراوانی مقاله‌ها در طول سال‌های بررسی شده، جنسیت نویسندگان، رتبه علمی و سطح دانش‌آموختگی آنها، میزان مشارکت نویسندگان، زمینه‌های موضوعی مقالات اعم از موضوع اصلی و فرعی، نویسندگان پرکار نیز معرفی شده‌اند. اولین بخش از یافته‌ها به معرفی تک تک مجلات، وابستگی سازمانی و تعداد مقاله‌های منتشر شده در آنها در طول سال‌های بررسی شده اختصاص یافته که جدول ۱ داده‌های آماری آن را نشان می‌دهد.

عناوین و مشخصات نشریه‌های بررسی شده در سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۹۰

نام نشریه	نوع نشریه	وابستگی سازمانی	نام سازمان	تعداد شماره‌های منتشر شده	تعداد مقالات تالیفی	تعداد مقالات ترجمه‌ای	تعداد کل مقالات
علوم حدیث	فصل نامه	خصوصی	دانشکده علوم حدیث	۱۷	۱۷۲	۸	۱۸۰
تحقیقات علوم قرآن و حدیث	دوفصل نامه	دولتی	دانشگاه الزهرا	۱۰	۶۶	۰	۶۶
مطالعات قرآن و حدیث	دوفصل نامه	دولتی	دانشگاه امام صادق	۹	۶۳	۰	۶۳

نام نشریه	نوع نشریه	وابستگی سازمانی	نام سازمان	تعداد شماره‌های منتشر شده	تعداد مقالات تالیفی	تعداد مقالات ترجمه‌ای	تعداد کل مقالات
پژوهش‌های نهج البلاغه	فصل نامه	خصوصی	بنیاد نهج البلاغه	۸	۵۶	۱	۵۷
پژوهش‌های قرآن و حدیث (مقالات و بررسی‌های سابق)	دوفصل نامه	دولتی	دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران	۷	۵۶	۰	۵۶
پژوهشنامه قرآن و حدیث	دوفصل نامه	دولتی	انجمن علوم قرآن و حدیث	۸	۴۹	۰	۴۹
علوم قرآن و حدیث	دوفصل نامه	دولتی	دانشگاه فردوسی مشهد	۷	۴۷	۰	۴۷
حدیث پژوهی	دوفصل نامه	دولتی	دانشگاه کاشان	۶	۴۴	۰	۴۴
مجله کتاب قیم	فصل نامه	دولتی	دانشگاه یزد	۴	۳۲	۰	۳۲
آموزه‌های قرآنی	دوفصل نامه	دولتی	دانشگاه علوم اسلامی رضوی	۳	۲۴	۰	۲۴
پژوهشنامه علوی	دوفصل نامه	دولتی	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی	۴	۲۲	۰	۲۲
جمع				۸۳	۶۳۱	۹	۶۴۰

همان‌طور که در جدول یک ملاحظه می‌شود، نشریات حوزه علوم قرآن و حدیث به ترتیب تعداد کل مقالاتی که منتشر کرده‌اند، مرتب شده‌اند. در یازده نشریه بررسی شده، در مجموع ۶۴۰ مقاله در سال‌های ۱۳۸۶ - ۱۳۹۰ منتشر شده است. بیشترین تعداد مقاله‌ها، یعنی ۱۸۰ مقاله در فصلنامه علوم حدیث منتشر شده است. بعد از آن، دوفصلنامه تحقیقات علوم قرآن و حدیث، با انتشار ۶۶ مقاله، و دوفصلنامه مطالعات قرآن و حدیث با

۶۳ مقاله، در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفتند. دوفصلنامه آموزه‌های قرآنی با ۲۴ مقاله و دوفصلنامه پژوهشنامه علوی با ۲۲ مقاله، نسبت به سایر نشریه‌ها، مقاله‌های کمتری در حوزه علوم قرآن و حدیث چاپ کرده‌اند. هم‌چنین نشریه‌های دانشگاه علوم اسلامی رضوی، دانشگاه فردوسی مشهد و دانشگاه تهران در طول سال‌های بررسی شده، به ترتیب شانزده، سیزده و سیزده شماره منتشر کرده‌اند. از دوفصلنامه آموزه‌های قرآنی سیزده شماره آن حذف گردید و سه شماره آن انتخاب شد. دوفصلنامه علوم قرآن و حدیث - که پیش‌تر با عنوان دوفصلنامه مطالعات اسلامی بوده است - شش شماره آن حذف و هفت شماره آن انتخاب گردید و هم‌چنین از دوفصلنامه پژوهش‌های قرآن و حدیث - که پیش از این با عنوان فصلنامه مقالات و بررسی‌ها منتشر شده است - شش شماره از میان سیزده شماره آن حذف گردید و هفت شماره آن بررسی شد. حذف شماره‌ها به خاطر خارج بودن زمینه موضوعی مقالات آنها از حوزه علوم حدیث بوده است.

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، از بین یازده نشریه بررسی شده، هشت نشریه (۷۳ درصد)، دوفصلنامه و سه نشریه (۲۷ درصد)، فصلنامه بوده‌اند. هم‌چنین از بین یازده نشریه، نه نشریه را مؤسسات دولتی و دو نشریه را مؤسسات خصوصی منتشر کرده‌اند. با توجه به نزدیکی مباحث مربوط به علوم حدیث و علوم قرآنی، مقالات مجلات بررسی شده در دو دسته جداگانه دسته‌بندی شدند که جدول ۲ توزیع فراوانی مقالات هر دسته را نشان می‌دهد.

توزیع فراوانی مقاله‌های هر نشریه به تفکیک نوع مقاله

جمع	نوع مقاله				نام نشریه	
	علوم حدیث		علوم قرآن			
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد		
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
٪۱۰۰	۱۸۰	٪۹۰.۶	۱۶۳	٪۹.۴	۱۷	علوم حدیث
٪۱۰۰	۶۶	٪۱۶.۷	۱۱	٪۸۳.۳	۵۵	تحقیقات علوم قرآن و حدیث
٪۱۰۰	۶۳	٪۲۲.۲	۱۴	٪۷۷.۸	۴۹	مطالعات علوم قرآن و حدیث
٪۱۰۰	۵۷	٪۹۸.۳	۵۶	٪۱.۷	۱	پژوهش‌های نهج البلاغه
٪۱۰۰	۵۶	٪۴۴.۶	۲۵	٪۵۵.۴	۳۱	پژوهش‌های قرآن و حدیث (مقالات و بررسی‌های سابق)
٪۱۰۰	۴۹	٪۱۴.۳	۷	٪۸۵.۷	۴۲	پژوهش‌نامه قرآن و حدیث
٪۱۰۰	۴۷	٪۳۱.۹	۱۵	٪۶۸.۱	۳۲	علوم قرآن و حدیث

جمع		نوع مقاله				نام نشریه
		علوم حدیث		علوم قرآن		
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
٪۱۰۰	۴۴	٪۷۷.۳	۳۴	٪۲۲.۷	۱۰	حدیث پژوهی
٪۱۰۰	۳۲	٪۳۴.۴	۱۱	٪۶۵.۶	۲۱	مجله کتاب قیم
٪۱۰۰	۲۴	٪۱۲.۵	۳	٪۸۷.۵	۲۱	آموزه‌های قرآنی
٪۱۰۰	۲۲	٪۸۱.۸	۱۸	٪۱۸.۲	۴	پژوهش‌نامه علوی
٪۱۰۰	۶۴۰	٪۵۵.۹	۳۵۷	٪۴۴.۱	۲۸۳	جمع

بر اساس اطلاعات جدول ۲، طی سال‌های مذکور، گرایش موضوعی نشریات علوم حدیث، پژوهش‌های نهج‌البلاغه، حدیث پژوهی و پژوهش‌نامه علوی به مقالات علوم حدیث بیشتر است؛ در حالی که گرایش موضوعی سایر نشریات بررسی شده به مقالات علوم قرآنی است؛ به طوری که پژوهش‌نامه نهج‌البلاغه تنها ۱/۷ درصد مقالات خود را به علوم قرآن اختصاص داده است. مجله آموزه‌های قرآنی، ۸۷/۵ درصد مقالات خود را با موضوع علوم قرآن منتشر کرده است. در مجموع، ۲۸۳ مقاله با موضوع علوم قرآن منتشر شده است که این تعداد ۴۴ درصد از کل مقالات حوزه قرآن و حدیث را به خود اختصاص می‌دهد. مقالات علوم حدیث نیز با ۳۵۷ عنوان، حدود ۵۶ درصد تعداد کل مقالات منتشر شده را به خود اختصاص داده است.

در پاسخ به پرسش اول پژوهش، مبنی بر این که توزیع فراوانی مقاله‌های منتشر شده در سال‌های ۱۳۸۶ - ۱۳۹۰ در نشریه‌های بررسی شده چگونه بوده است؟ اطلاعات جدول ۳ فراهم شده است.

توزیع فراوانی مقالات علوم حدیث به تفکیک نوع مقاله و سال انتشار

سال	تعداد مقالات تالیفی	تعداد مقالات ترجمه‌ای	تعداد کل مقالات
۱۳۸۶	۴۰	۳	۴۳
۱۳۸۷	۳۵	۲	۳۷
۱۳۸۸	۹۶	۱	۹۷
۱۳۸۹	۸۰	۲	۸۲
۱۳۹۰	۹۸	-	۹۸
جمع	۳۴۹	۸	۳۵۷

همان طور که داده‌های جدول ۳ نشان می‌دهد، به طور کلی ۳۵۷ مقاله در طول سال‌های بررسی شده در حوزه علوم حدیث منتشر شده است که از این تعداد، ۴۳ عنوان مقاله مربوط به سال ۱۳۸۶، ۳۷ عنوان مقاله مربوط به سال ۱۳۸۷، ۹۷ عنوان مقاله مربوط به سال ۱۳۸۸، ۸۲ عنوان مقاله مربوط به سال ۱۳۸۹، ۹۸ عنوان مقاله مربوط به سال ۱۳۹۰ بوده است. بررسی داده‌ها نشان می‌دهد که در سال ۱۳۸۸ تعداد مقالات حوزه علوم حدیث به طور قابل توجهی افزایش یافته است. لازم به توضیح است که از میان ۳۵۷ مقاله بررسی شده، ۳۴۲ مقاله، تألیفی و تنها هشت مقاله از نوع ترجمه بوده است. در طول سال‌های بررسی شده، تعداد مقالات ترجمه‌ای به صورت محسوسی کمتر از تعداد مقالات تألیفی بوده است.

در پاسخ به سؤال دوم پژوهش، مبنی بر این که توزیع فراوانی سطح دانش آموختگی و رتبه علمی نویسندگان در نشریه‌های بررسی شده چگونه است؟ سطح تحصیلی نویسندگان به تفکیک نوع مقالاتی که از آنها منتشر شده است، در جدول ۴ نمایش داده شده است.

توزیع فراوانی سطح دانش آموختگی نویسندگان مقالات علوم حدیث در طول سال‌های بررسی شده

تحصیلات	۱۳۸۶		۱۳۸۷		۱۳۸۸		۱۳۸۹		۱۳۹۰		جمع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد		
دانشجوی کارشناسی ارشد	۳	۵.۴٪	۳	۶.۴٪	۸	۵.۰٪	۴	۳.۰٪	۹	۵.۰٪	۲۷	۵.۳٪
کارشناسی ارشد	۵	۸.۹٪	۴	۸.۰٪	۱۷	۱۲.۰٪	۱۶	۱۴.۰٪	۱۹	۱۲.۰٪	۶۱	۱۱.۹٪
دانشجوی دکتری	۷	۱۲.۰٪	۴	۸.۰٪	۱۴	۱۰.۱٪	۱۲	۱۰.۰٪	۲۶	۱۶.۰٪	۶۳	۱۲.۳٪
دکتری	۲۳	۴۱.۰٪	۲۸	۵۹.۰٪	۷۸	۵۶.۰٪	۶۴	۵۶.۰٪	۸۲	۵۲.۰٪	۲۷۵	۵۳.۸٪
نامشخص	۱۸	۳۲.۰٪	۸	۱۷.۰٪	۲۲	۱۵.۰٪	۱۸	۱۵.۰٪	۱۹	۱۲.۰٪	۸۵	۱۶.۶٪
جمع	۵۶	۱۰۰.۰٪	۴۷	۱۰۰.۰٪	۱۳	۱۰۰.۰٪	۱۱۴	۱۰۰.۰٪	۱۵	۱۰۰.۰٪	۵۱۱	۱۰۰.۰٪

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

همان طور که داده‌های جدول نشان می‌دهد، در مجموع ۳۵۷ عنوان (۵۳/۸ درصد) از آثار بررسی شده توسط تحصیل‌کردگان با مدرک دکتری منتشر شده است. دانشجویان دکتری و فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد با انتشار ۱۲/۳ و ۱۱/۹ درصد از مقالات در رتبه‌های بعدی قرار دارند. دانشجویان کارشناسی ارشد در تألیف ۰/۵ درصد مقالات علوم حدیث مشارکت داشته‌اند. سطح دانش‌آموختگی ۱۶/۶ درصد از نویسندگان نیز مشخص نشده بود.

در ادامه پاسخ به پرسش دوم، مرتبه علمی نویسندگان مورد دیگری است که بررسی شده قرار گرفته است.

توزیع فراوانی مرتبه علمی نویسندگان مقالات علوم حدیث به تفکیک نوع مقاله

مرتبه علمی	۱۳۸۶		۱۳۸۷		۱۳۸۸		۱۳۸۹		۱۳۹۰		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مرئی	۰	٪۰.۰	۰	٪۰.۰	۰	٪۰.۰	۱	٪۰.۹	۱	٪۰.۶	۲	٪۰.۴
استادیار	۱۲	٪۲۱.۴	۱۳	٪۲۷.۷	۴۷	٪۳۳.۸	۲۹	٪۲۵.۴	۴۴	٪۲۸.۴	۱۴۵	٪۲۸.۴
دانشیار	۲	٪۳.۶	۵	٪۱۰.۶	۹	٪۶.۵	۱۲	٪۱۰.۵	۲۴	٪۱۵.۵	۵۲	٪۱۰.۲
استاد	۴	٪۷.۱	۷	٪۱۴.۹	۷	٪۵.۰	۱۴	٪۱۲.۳	۸	٪۵.۲	۴۰	٪۷.۸
فاقد مرتبه علمی	۱۶	٪۲۸.۶	۳	٪۶.۴	۲۲	٪۱۵.۸	۱۷	٪۱۴.۹	۲۴	٪۱۵.۵	۸۲	٪۱۶.۰
نامشخص	۲۲	٪۳۹.۳	۱۹	٪۴۰.۴	۵۴	٪۳۸.۸	۴۱	٪۳۶.۰	۵۴	٪۳۴.۸	۱۹۰	٪۳۷.۲
جمع	۵۶	٪۱۰۰.۰	۴۷	٪۱۰۰.۰	۱۳۹	٪۱۰۰.۰	۱۱۴	٪۱۰۰.۰	۱۵۵	٪۱۰۰.۰	۵۱۱	٪۱۰۰.۰

بررسی داده‌ها نشان می‌دهد که ۲۸/۴ درصد نویسندگان مقالات علوم حدیث دارای درجه استادیاری بوده‌اند. ۱۰/۲ درصد نویسندگان دارای مرتبه دانشیاری بوده‌اند. ۷/۸ درصد نویسندگان مقالات این حوزه استاد بوده و ۰/۴ درصد نیز مرئی هستند. در ۳۷/۲ درصد از مقالات مرتبه علمی به طور واضح مشخص نشده و فقط به نوشتن عضو هیأت علمی و یا مدرس اکتفا شده بود که در جدول فوق با عنوان نامشخص ثبت شده‌اند. در ضمن، ۱۶/۰ درصد در علوم حدیث - که در واقع دانشجویان مقاطع کارشناسی و ارشد هستند - فاقد مرتبه علمی بودند. لازم به ذکر است، با وجود این که مرتبه حوزوی در بازینه لحاظ شده بود، ولی از آن جایی که اساتید حوزوی در آثار خود، مرتبه‌های علمی خود را مشخص نکرده بودند و یا در برخی از موارد، به مرتبه‌های دانشگاهی خود اشاره کرده بودند،

از این جهت، بررسی نقش حوزویان در تولید و نشر این آثار مقدور نشد و از تجزیه و تحلیل حذف گردید.

مشخص کردن سهم زنان و مردان در انتشار آثار حوزه حدیث، سؤال سوم پژوهش را به خود اختصاص داده است که در پاسخ به آن اطلاعات جدول ۶ فراهم شده است.

توزیع فراوانی جنسیت نویسندگان مقالات علوم حدیث در سال های ۱۳۸۶ - ۱۳۹۰

سال انتشار جنسیت	۱۳۸۶		۱۳۸۷		۱۳۸۸		۱۳۸۹		۱۳۹۰		جمع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد		
مرد	۴۹	٪۸۷.۵	۴۵	٪۹۵.۷	۱۲۱	٪۸۷.۱	۱۰۱	٪۸۸.۶	۱۳۲	٪۸۵.۲	۴۴۸	٪۸۷.۷
زن	۷	٪۱۳.۰	۲	٪۴.۰	۱۸	٪۱۳.۰	۱۳	٪۱۱.۰	۲۳	٪۱۵.۰	۶۳	٪۱۲.۳
جمع	۵۶	٪۱۰۰.۰	۴۷	٪۱۰۰.۰	۱۳۹	٪۱۰۰.۰	۱۱۴	٪۱۰۰.۰	۱۵۵	٪۱۰۰.۰	۵۱۱	٪۱۰۰.۰

همان طور که داده های جدول ۶ نشان می دهد، از ۵۱۱ نفری که در تألیف مقاله ها مشارکت داشته اند، تنها ۶۳ نفر (۳/۱۲ درصد) زن و ۴۴۸ نفر (۷/۸۷ درصد) مرد هستند. در برخی از سال ها مشارکت زنان در این حوزه افزایش یافته و در برخی از سال ها کاهش نشان می دهد. در مجموع، می توان نتیجه گرفت که سهم مردان نسبت به سهم زنان بیشتر است.

سؤال چهارم پژوهش، میزان مشارکت علمی نویسندگان در انتشار آثار حوزه علوم قرآن و حدیث چگونه است؟

مشارکت علمی در تدوین مقالات علوم حدیث

سال انتشار تعداد نویسندگان	۱۳۸۶		۱۳۸۷		۱۳۸۸		۱۳۸۹		۱۳۹۰		کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد		
۱	۳۳	٪۷۶.۷	۳۱	٪۸۳.۸	۶۱	٪۶۲.۹	۵۳	٪۶۴.۶	۴۶	٪۴۶.۹	۲۲۴	٪۶۲.۷
۲	۱۰	٪۲۳.۳	۴	٪۱۰.۸	۳۱	٪۳۲.۰	۲۹	٪۳۵.۴	۴۷	٪۴۸.۰	۱۲۱	٪۳۳.۹
۳	۰	٪۰.۰	۲	٪۵.۴	۵	٪۵.۲	۰	٪۰.۰	۵	٪۵.۱	۱۲	٪۳.۴
جمع	۴۳	٪۱۰۰.۰	۳۷	٪۱۰۰.۰	۹۷	٪۱۰۰.۰	۸۲	٪۱۰۰.۰	۹۸	٪۱۰۰.۰	۳۵۷	٪۱۰۰.۰

بر اساس اطلاعات جدول ۷، از مجموع ۳۵۷ مقاله، ۶۲/۷ درصد توسط یک نویسنده، ۳۳/۹ درصد توسط دو نویسنده و ۳/۴ درصد مقالات توسط سه نویسنده نوشته شده

است. در مجموع، می‌توان نتیجه گرفت که میزان همکاری و مشارکت بین نویسندگان این حوزه کم است.

سؤال پنجم پژوهش به بررسی نقش سازمان‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی در تولید آثار اختصاص یافته بود. جدول ۸ مؤسسات آموزشی و پژوهشی فعال در حوزه علوم حدیث را نشان می‌دهد.

میزان مشارکت نهادهای علمی

جمع	۱۳۹۰		۱۳۸۹		۱۳۸۸		۱۳۸۷		۱۳۸۶		مؤسسات آموزشی و پژوهشی	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد		
۱۶.۶ ٪	۸۵	۱۶.۱ ٪	۲۵	۱۵.۸ ٪	۱۸	۱۴.۴ ٪	۲۰	۳۴.۰ ٪	۱۶	۱۰.۷ ٪	۶	دانشگاه تهران
۱۰.۲ ٪	۵۲	۱۴.۸ ٪	۲۳	۸.۸ ٪	۱۰	۹.۴ ٪	۱۳	۶.۴ ٪	۳	۵.۴ ٪	۳	دانشگاه فردوسی مشهد
۴.۹ ٪	۲۵	۵.۲ ٪	۸	۶.۱ ٪	۷	۳.۶ ٪	۵	۴.۳ ٪	۲	۵.۴ ٪	۳	دانشگاه قم
۴.۷ ٪	۲۴	۳.۹ ٪	۶	۳.۵ ٪	۴	۷.۹ ٪	۱۱	۴.۳ ٪	۲	۱.۸ ٪	۱	دانشگاه اصفهان
۴.۷ ٪	۲۴	۵.۸ ٪	۹	۴.۴ ٪	۵	۷.۲ ٪	۱۰	۰	۰	۰	۰	دانشگاه امام صادق
۳.۱ ٪	۱۶	۳.۲ ٪	۵	۱.۸ ٪	۲	۲.۹ ٪	۴	۲.۱ ٪	۱	۷.۱ ٪	۴	دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات
۲.۳ ٪	۱۲	۲.۶ ٪	۴	۰	۰	۰.۷ ٪	۱	۴.۳ ٪	۲	۸.۹ ٪	۵	دانشگاه تربیت مدرس
۲.۲ ٪	۱۱	۰.۶ ٪	۱	۳.۵ ٪	۴	۲.۲ ٪	۳	۴.۳ ٪	۲	۱.۸ ٪	۱	دانشگاه شیراز
۱.۸ ٪	۹	۲.۶ ٪	۴	۰.۹ ٪	۱	۲.۹ ٪	۴	۰	۰	۰	۰	دانشگاه کاشان
۱.۶ ٪	۸	۱.۳ ٪	۲	۲.۶ ٪	۳	۲.۲ ٪	۳	۰	۰	۰	۰	دانشگاه پردیس قم
۱.۴ ٪	۷	۲.۶ ٪	۴	۰	۰	۰.۷ ٪	۱	۲.۱ ٪	۱	۱.۸ ٪	۱	دانشگاه یزد
۱.۴ ٪	۷	۲.۶ ٪	۴	۱.۸ ٪	۲	۰	۰	۲.۱ ٪	۱	۰	۰	دانشگاه علوم اسلامی رضوی
۱.۲ ٪	۶	۰	۰	۲.۶ ٪	۳	۲.۲ ٪	۳	۰	۰	۰	۰	جامعه المصطفی العالمیه
۱.۲ ٪	۶	۰.۶ ٪	۱	۲.۶ ٪	۳	۰	۰	۴.۳ ٪	۲	۰	۰	حوزه علمیه
۱.۲ ٪	۶	۰	۰	۱.۸ ٪	۲	۲.۹ ٪	۴	۰	۰	۰	۰	دانشگاه الزهرا
۱.۲ ٪	۶	۱.۳ ٪	۲	۰.۹ ٪	۱	۱.۴ ٪	۲	۲.۱ ٪	۱	۰	۰	دانشگاه سیستان و بلوچستان

دانشگاه مازندران	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
پژوهشگاه حوزه و دانشگاه	۲	۳۰.۶٪	۰	۰	۱	۰.۷٪	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰
دانشگاه ایلام	۰	۰	۰	۰	۲	۱.۴٪	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
دانشگاه مذاهب اسلامی	۱	۱.۸٪	۰	۰	۳	۲.۲٪	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
دانشکده علوم حدیث قم	۰	۰	۰	۰	۲	۱.۴٪	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
دانشگاه علامه طباطبائی	۰	۰	۰	۰	۴	۳.۵٪	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
دانشگاه بوعلی سینا همدان	۰	۰	۰	۰	۲	۱.۸٪	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰

تعداد مقالات علمی

یافته‌های جدول ۸ حاکی از آن است که طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۰ اساتید و دانشجویان دانشگاه تهران بیشترین فعالیت را در تألیف مقالات علوم حدیث داشته‌اند؛ به گونه‌ای که در این سال‌ها ۸۵ مقاله معادل ۱۶/۶ درصد کل مقالات منتشر شده توسط این دانشگاه به چاپ رسیده است. در مرتبه‌های بعد دانشگاه فردوسی، دانشگاه قم، دانشگاه امام اصفهان و دانشگاه امام صادق علیه السلام هستند که به ترتیب ۵۲، ۲۵ و ۲۴ مقاله توسط وابستگان به این دانشگاه‌ها چاپ شده است. آمار مشارکت اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های مختلف، به تفکیک سال‌های مختلف، در جدول فوق مشاهده می‌شود. هم‌چنین، دانشگاه‌ها و مؤسساتی که کمتر از پنج مقاله توسط اساتید و دانشجویان آنها به چاپ رسیده است، منعکس نشده است.

سؤال ششم پژوهش به تعیین نویسندگان پرکار حوزه علوم حدیث تعلق داشت. جدول ۹ نویسندگان پرکار را به همراه تعداد آثار آنها نمایش می‌دهد.

نویسندگان پرکار حوزه علوم حدیث

نام نویسنده	علوم حدیث
مجید معارف	۱۰
عبدالهادی فقهی‌زاده	۹
مهدی جلالی	۸
منصور پهلوان	۷
مهدی مهریزی	۶
مهدی بیات مختاری	۶
حسن نقی‌زاده	۵
مهدی مردانی	۵
محمد محمدی ری‌شهری	۵
نصرالله شاملی	۴

علوم حدیث	نام نویسنده
۴	محمد کاظم رحمان ستایش
۴	مصطفی آذرخشی
۴	سید حسن اسلامی
۴	سید جعفر شهیدی

یافته‌های جدول ۹ حاکی از آن است که مجید معارف با ده مقاله در حوزه علوم حدیث، مرتبه اول را به خود اختصاص داده است. عبدالهادی فقهی‌زاده با نُه مقاله، مهدی جلالی با هشت مقاله و منصور پهلوان با هفت مقاله در مرتبه‌های بعد قرار دارند.

سؤال هفتم پژوهش به بررسی سیر پراکندگی موضوعات در طول سال‌های بررسی شده اختصاص یافته بود. در بخش موضوعی مقالات، برای تفکیک مقالات از نظر موضوعی، یک طرح موضوعی شامل یازده گروه موضوع اصلی (اعم) و پنجاه موضوع فرعی (اخص) بر مبنای موضوعی اصطلاح‌نامه علوم حدیث تنظیم شده است. برای تعیین دقیق موضوع‌های هر مقاله، توصیف‌گرهایی به هر مقاله اختصاص یافت. به طور کلی، روش کار در تمامی حوزه‌ها بدین ترتیب بود که ابتدا عنوان، چکیده و کلیدواژه‌ها و حتی در بیشتر مواقع، با نگاه اجمالی به متن مقاله، برای هر مقاله، یک تا چهار توصیف‌گر در قالب توصیف‌گرهای اعم و اخص، با استفاده از ابزارهای یاد شده، در نظر گرفته شد و در نهایت، فقط یک توصیف‌گر - که ارتباط نزدیکی با مقاله داشت - انتخاب گردید. یازده موضوع اصلی (اعم) و ۵۱ موضوع فرعی (اخص) عبارت‌اند از:

۱. علم درایه، شامل سه زیرگروه (امارات مدح و ذم، کیفیت تحمل حدیث و فقه الحدیث)،
۲. حدیث، شامل ده زیرگروه (حدیث نبوی، حدیث مختلف، حدیث موافق، حدیث مضطرب، حدیث ناسخ و منسوخ، حدیث قدسی، حدیث ثقلین، حدیث مستصعب و حدیث تقیه)،
۳. علم رجال، شامل سه زیرگروه (توثیقات عامه، طرق مشایخ و کلیات علم رجال)،
۴. مصادر رجالی، شامل چهار زیرگروه (مصادر رجالی اهل سنت. مصادر رجالی شیعه^{۱۷})،

۱۷. به تفکیک مذهب.

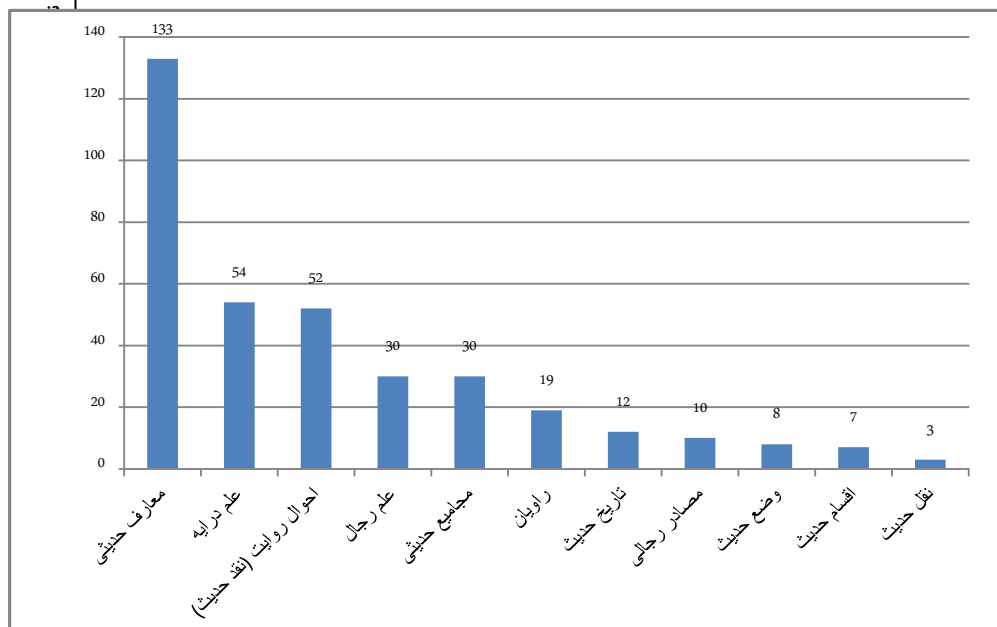
۵. نقل حدیث، شامل پنج زیرگروه (کلیات، استخراج، اخراج حدیث، تخریح حدیث، نقل حدیث به لفظ و نقل حدیث به معنا)،
 ۶. احوال روایت (نقد حدیث)، شامل چهار زیرگروه (احوال متن حدیث، احوال سند حدیث، اضطراب حدیث، قلب حدیث و تعارض حدیث)،
 ۷. راویان، حدیث شامل چهار زیرگروه (کلیات، شیخ حدیث، مجهولین، مذمومین "ضعفا" و ممدوحین "ثقات")،
 ۸. مجامیع حدیثی، شامل پنج زیرگروه (مجامیع حدیثی شیعه، مجامیع حدیثی اهل سنت، مجامیع حدیثی زیدی و شرح متون حدیث)،
 ۹. وضع حدیث، شامل دوزیرگروه (وضع سندی و وضع متنی)،
 ۱۰. معارف حدیثی، شامل هشت زیرگروه (کلیات، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، تربیتی، اعتقادی، اخلاقی، ادبی و تاریخی)،
 ۱۱. تاریخ حدیث، شامل دوزیرگروه (کلیات، اسباب ورود حدیث و تدوین حدیث).
- در جدول ۱۰، سیر پراکندگی موضوعات اعم علوم حدیث در طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۰، نمایش داده شده است.

توزیع فراوانی موضوعات اعم مقالات علوم حدیث

جمع	سال										معارف حدیثی	موضوعات اعم مقالات علوم حدیث	
	۱۳۹۰		۱۳۸۹		۱۳۸۸		۱۳۸۷		۱۳۸۶				
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
٪۳۷.۰	۱۳۲	٪۳۷.۸	۳۷	٪۵۱.۲	۴۲	٪۳۰.۹	۳۰	٪۲۷.۰	۱۰	٪۳۰.۲	۱۳		
٪۱۵.۴	۵۵	٪۱۸.۴	۱۸	٪۹.۸	۸	٪۱۵.۵	۱۵	٪۱۸.۹	۷	٪۱۶.۳	۷		
٪۱۴.۶	۵۲	٪۱۳.۳	۱۳	٪۱۱.۰	۹	٪۱۸.۶	۱۸	٪۵.۴	۲	٪۲۳.۳	۱۰		
٪۸.۴	۳۰	٪۷.۱	۷	٪۹.۸	۸	٪۱۰.۳	۱۰	٪۸.۱	۳	٪۴.۷	۲		
٪۸.۱	۲۹	٪۹.۲	۹	٪۸.۵	۷	٪۳.۱	۳	٪۱۶.۲	۶	٪۹.۳	۴		

جمع	سال											
	۱۳۹۰		۱۳۸۹		۱۳۸۸		۱۳۸۷		۱۳۸۶			
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
٪۵.۳	۱۹	٪۵.۱	۵	٪۴.۹	۴	٪۵.۲	۵	٪۱۳.۵	۵	٪۰.۰	۰	راویان حدیث
٪۳.۴	۱۲	٪۰.۰	۰	٪۲.۴	۲	٪۵.۲	۵	٪۰.۰	۰	٪۱۱.۶	۵	تاریخ حدیث
٪۲.۸	۱۰	٪۳.۱	۳	٪۱.۲	۱	٪۵.۲	۵	٪۲.۷	۱	٪۰.۰	۰	مصادر رجالی
٪۲.۲	۸	٪۳.۱	۳	٪۰.۰	۰	٪۲.۱	۲	٪۲.۷	۱	٪۴.۷	۲	وضع حدیث
٪۲.۰	۷	٪۳.۱	۳	٪۱.۲	۱	٪۳.۱	۳	٪۰.۰	۰	٪۰.۰	۰	اقسام حدیث
٪۰.۸	۳	٪۰.۰	۰	٪۰.۰	۰	٪۱.۰	۱	٪۵.۴	۲	٪۰.۰	۰	نقل حدیث
٪۱۰۰.۰	۳۵۷	٪۱۰۰.۰	۹۸	٪۱۰۰.۰	۸۲	٪۱۰۰.۰	۹۷	٪۱۰۰.۰	۳۷	٪۱۰۰.۰	۴۳	جمع

یافته‌های جدول ۱۰ حاکی از آن است که موضوع «معارف حدیثی» در سال‌های اخیر، زیاد مورد توجه بوده است؛ به طوری که در سال ۱۳۸۹، ۴۲ مقاله در این خصوص منتشر شده است. در موضوع «علم درایه» در سال ۱۳۸۸، پانزده مقاله و در سال ۱۳۹۰، هیجده مقاله منتشر شده است. در موضوع «احوال روایت (نقد حدیث)» در سال ۱۳۸۸، هیجده مقاله منتشر شده که نسبت به موضوعات دیگر در همین سال، بیشترین مقاله را به خود اختصاص داده است و در این سال به نقطه اوج خود رسیده است. سیر پراکندگی سایر موضوعات در نمودار ۸ به خوبی قابل مشاهده است.

موضوع اعم مقالات علوم حدیث

موضوع اعم به موضوعات اخصی نیز تقسیم بندی شده بودند که جدول ۱۱، ریز موضوعات را با فراوانی مقالات آن نشان می دهد.

توزیع فراوانی موضوعات اخص مقالات علوم حدیث

جمع	سال					موضوع اخص	موضوع اعم
	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶		
۵۵	۱۸	۸	۱۵	۷	۷	فقه الحدیث	علم درایه
۷	۲	۱	۴	۰	۰	کلیات	معارف حدیثی
۴۴	۱۹	۱۳	۶	۲	۴	اجتماعی	
۲	۰	۰	۰	۱	۱	اقتصادی	
۱۷	۴	۶	۴	۲	۱	سیاسی	
۹	۲	۲	۲	۰	۲	تربیتی	
۲۴	۸	۶	۸	۰	۲	اعتقادی	
۱۴	۲	۱۰	۱	۰	۱	اخلاقی	
۹	۰	۳	۱	۴	۱	ادبی	
۷	۰	۱	۴	۱	۱	تاریخی	
۱۳۲	۳۷	۴۲	۳۰	۱۰	۱۳	جمع	

جمع	سال					موضوع اخص	موضوع اعم
	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶		
۷	۰	۱	۳	۰	۳	کلیات	تاریخ حدیث
۳	۰	۰	۱	۰	۲	اسباب ورود حدیث	
۲	۰	۱	۱	۰	۰	تدوین حدیث	
۱۲	۰	۲	۵	۰	۵	جمع	
۱	۱	۰	۰	۰	۰	حدیث نبوی	حدیث
۱	۰	۱	۰	۰	۰	حدیث موافق	
۲	۰	۰	۲	۰	۰	حدیث مضطرب	
۱	۰	۰	۱	۰	۰	حدیث ناسخ و منسوخ	
۱	۱	۰	۰	۰	۰	حدیث ثقلین	
۱	۱	۰	۰	۰	۰	حدیث مستصعب	
۷	۳	۱	۳	۰	۰	جمع	
۱۴	۵	۴	۳	۱	۱	توثیقات عامه	علم رجال
۱۴	۲	۴	۶	۱	۱	طرق مشایخ	
۲	۰	۰	۱	۱	۰	کلیات علم رجال	
۳۰	۷	۸	۱۰	۳	۲	جمع	
۲	۰	۰	۲	۰	۰	مصادر رجالی اهل سنت	مصادر رجالی
۸	۳	۱	۳	۱	۰	مصادر رجالی شیعه	
۱۰	۳	۱	۵	۱	۰	جمع	
۳	۰	۰	۱	۲	۰	کلیات	نقل حدیث
۲۷	۸	۶	۱۰	۰	۳	احوال متن حدیث	احوال روایت (نقد حدیث)
۲۵	۵	۳	۸	۲	۷	احوال سند حدیث	
۵۲	۱۳	۹	۱۸	۲	۱۰	جمع	
۵	۰	۳	۰	۲	۰	کلیات	راویان حدیث
۳	۱	۰	۲	۰	۰	شیخ حدیث	
۵	۲	۰	۱	۲	۰	مذمومین (ضعفا)	
۶	۲	۱	۲	۱	۰	ممدوحین (ثقات)	
۱۹	۵	۴	۵	۵	۰	جمع	
۱۲	۲	۳	۲	۳	۲	مجامیع حدیثی شیعه	مجامیع حدیثی
۱	۱	۰	۰	۰	۰	مجامیع حدیثی اهل سنت	
۱۶	۶	۴	۱	۳	۲	شرح متون حدیث	
۲۹	۹	۷	۳	۶	۴	جمع	

جمع	سال					موضوع اخص	موضوع اعم
	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶		
۶	۲	۰	۱	۱	۲	وضع سندی	وضع حدیث
۲	۱	۰	۱	۰	۰	وضع متنی	
۸	۳	۰	۲	۱	۲	جمع	
۳۵۷	۹۸	۸۲	۹۷	۳۷	۴۳	جمع کل	

همان‌گونه که در جدول ۱۱ مشاهده می‌شود، «فقه الحدیث»، زیرگروه مقوله اصلی «علم درایه» با فراوانی ۵۵ مقاله از مجموع مقاله‌ها، در سال ۱۳۸۸ و ۱۳۹۰، نسبت به سال‌های قبل و بعد، از رشد قابل ملاحظه‌ای برخوردار است. موضوع «معارف حدیثی» در حوزه «اعتقادی»، در سال‌های ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰ با افزایش همراه بوده است. موضوع «احوال متن حدیث» و «احوال سند حدیث» - که زیرمقوله موضوع «احوال روایت (نقد حدیث)» است - در سال ۱۳۸۸، بیشترین فراوانی را داشته و حاکی از تمایل پژوهش‌گران به مطالعه موضوعات در این حوزه بوده است؛ در حالی که در سال ۱۳۸۷، تحقیق و مطالعه در حوزه «احوال متن حدیث» دچار افت قابل ملاحظه‌ای شده است.

در پاسخ پرسش ۸، مبنی بر تعیین موضوعاتی که بیشترین و کمترین انتشارات را دارا بودند؟ یافته نشان داد که در بین موضوعات اعم علوم حدیث، سه موضوع «معارف حدیثی»، «علم درایه» و «احوال روایت (نقد حدیث)» بیشتر از سایر موضوعات مورد توجه محققین بوده است. حوزه «علم رجال» با فاصله‌ای نسبتاً زیاد با سه موضوع قبلی با سی مقاله، در مرتبه چهارم قرار گرفت. سی مقاله نیز به موضوع «مجامیع حدیثی» پرداخته بود. در نوزده مقاله «راویان حدیث» بررسی شده‌اند. دوازده مقاله به موضوع «تاریخ حدیث» و ده مقاله به موضوع «مصادر رجالی» اختصاص داشتند. موضوعات «وضع حدیث»، «حدیث» و «نقل حدیث»، به ترتیب، در هشت، هفت و سه مقاله بررسی شده‌اند.

همان‌گونه که در جدول ۱۱ ملاحظه می‌شود، «فقه الحدیث»، زیرگروه مقوله اصلی «علم درایه» با فراوانی ۵۵ مقاله از مجموع مقاله‌ها، مرتبه اول را به خود اختصاص داده است. موضوع «معارف حدیثی در حوزه اجتماعی» با فراوانی ۴۴ مقاله در مرتبه دوم قرار دارد. موضوع «احوال متن حدیث» و «احوال سند حدیث»، به ترتیب، با فراوانی ۲۷ و ۲۵ مقاله، مرتبه سوم و چهارم را کسب کرده است. موضوع «معارف حدیثی در حوزه اعتقادی» زیرمقوله «معارف حدیثی» با فراوانی ۲۴ مقاله، در مرتبه چهارم قرار دارد. در میان

موضوعات اخص علوم حدیث، به غیر از موضوع «حدیث مضطرب» - که دو مقاله کار شده - بقیه زیرمقوله‌های موضوع «حدیث» تنها یک مقاله را به خود اختصاص داده‌اند و یا در موضوعات اخص «مصادر رجالی اهل سنت و شیعه» - که زیرمقوله موضوع «مصادر رجالی» هستند - موضوع اخص «مصادر رجالی شیعه» هشت مقاله را به خود اختصاص داده است؛ در حالی که در طی سال‌های بررسی شده، موضوع «مصادر رجالی اهل سنت»، تنها دو مقاله کار شده است. در بین موضوعات اخص «مجامیع حدیثی»، موضوع «مجامیع حدیثی اهل سنت» نسبت به موضوعات اخص دیگر این مقوله، کمتر کار شده است. این نشان دهنده آن است که پوشش موضوعی مقاله‌ها در زیرگروه‌های موضوعی نیز سطح یکسانی ندارد و در بعضی از زیرمقوله‌ها بسیار کار شده است؛ در حالی که در برخی از زیرمقوله‌ها تعداد مقالات اندک است و یا اصلاً کار نشده است.

بحث و نتیجه‌گیری

در یازده نشریه دارای درجه علمی - پژوهشی حوزه علوم قرآن و حدیث، به طور کلی ۶۴۰ مقاله منتشر شده است. از این یازده نشریه، هشت نشریه (۷۳ درصد) دوفصلنامه، و سه تای آن (۲۷ درصد) فصلنامه بوده است. در مجموع نشریات بررسی شده، ۲۸/۹ درصد از نشریات توسط سازمان‌های خصوصی و ۶۹/۹ درصد مجلات توسط سازمان‌های دولتی منتشر شده‌اند؛ به طوری که نقش سازمان‌های دولتی در انتشار مقالات بیشتر است. به طور کلی، طی سال‌های بررسی شده، از ۶۴۰ مقاله بررسی شده، ۲۸۳ مقاله (۴۴ درصد) با موضوع علوم قرآن و ۳۵۷ مقاله (۵۶ درصد) با موضوع علوم حدیث است. از کل مقالات بررسی شده، ۳۴۲ عنوان مقاله تألیفی و ۸ عنوان مقاله ترجمه بوده است. قبول مقالات تألیفی توسط نشریات، نشان دهنده توجه مسئولان علمی نشریات، به اصیل بودن و کاربردی بودن مقالات است. باب الحوائجی و یزدیان راد^{۱۸} (۱۳۸۹ش) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که ۷۵ مقاله (۹۴/۹ درصد) تألیف و چهارمقاله (۵/۱ درصد) ترجمه بوده است. سپهر و شادمان فر^{۱۹} (۱۳۸۸ش) نیز در پژوهش خود نشان دادند که از مجموع ۴۷ مقاله ارائه شده، ۴۶ مقاله تألیفی و تنها یک مقاله از نوع ترجمه بوده است.

۱۸. «تحلیل محتوای مقالات مجلات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی در باره ترویج کتاب‌خوانی و کتابخانه‌های کودکان از سال ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷»، ص ۴۶.

۱۹. «تحلیل محتوای مقالات همایش‌های انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران از سال ۷۹ تا پایان سال ۸۵»، ص ۳۳.

در بررسی شاخص سطح دانش آموختگی نویسندگان، یافته‌ها نشان دادند که ۲۷۵ نفر (۵۳/۸ درصد) مقاله‌ها به نویسندگان در سطح دکتری اختصاص دارد که نشانه خوبی از وجود زمینه‌های مناسب برای تولید علم و پژوهش در باره مسائل حدیثی در ایران است. این بخش از یافته‌ها با یافته‌های رشیدی آشتیانی و لاریجانی،^{۲۰} سپهر و شادمان فر^{۲۱} هم‌سو بوده است؛ چرا که رشیدی آشتیانی و لاریجانی نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که میزان تحصیلات اکثر نویسندگان مقالات بررسی شده آنها، یعنی ۵۹/۸ درصد دکتری است و سپهر و شادمان فر در پژوهش خود نیز نشان دادند که بیشترین سهم ارائه مقالات با ۳۳ درصد، به متخصصان با مدرک تحصیلی دکتری اختصاص دارد.

در بررسی شاخص رتبه علمی نویسندگان، بیشترین مشارکت در بین اعضای هیأت علمی مربوط به استادیاران بوده است؛ به طوری که در حوزه علوم حدیث، ۱۴۵ نفر (۲۸/۴ درصد) از کل مقالات را به خود اختصاص داده است. نتایج این پژوهش در شاخص رتبه علمی نویسندگان با نتایج پژوهش شریفی و همکاران^{۲۲} هم‌سو بوده است.

یافته‌های مربوط به جنسیت نویسندگان آثار علوم حدیث، نشان داد که از میان ارائه‌دهندگان مقالات حوزه علوم حدیثی، ۴۴۸ نفر (۸۷/۷ درصد) را مردان و ۶۳ نفر (۱۲/۳ درصد) را زنان تشکیل می‌دهند. یافته‌ها نشان دهنده پایین بودن میزان مشارکت زنان در حوزه علوم حدیث است. مشارکت اندک زنان می‌تواند به عواملی از جمله یکسان نبودن تعداد دانش آموختگان زن و مرد در رشته‌های علوم حدیث، یکسان نبودن مردان و زنان در سطوح بالای علمی و پژوهشی و نهادهای علمی و تخصصی منوط باشد. یافته‌های این پژوهش با یافته‌های سپهر و شادمان فر،^{۲۳} رشیدی آشتیانی و لاریجانی،^{۲۴} هم‌سو است.

در بررسی همکاری گروهی نویسندگان، یافته‌ها حاکی از آن است که ۲۲۴ مقاله (۶۲/۷ درصد) به صورت انفرادی، ۱۲۱ مقاله (۳۳/۹ درصد) با مشارکت دو نویسنده،

۲۰. «تحلیل محتوای نشریه‌های علمی-پژوهشی در حوزه موضوعی اقتصاد در سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۹»، ص ۱۴۴.

۲۱. «تحلیل محتوای مقالات همایش‌های انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران از سال ۷۹ تا پایان سال ۸۵»، ص ۳۴.

۲۲. «تحلیل توصیفی مقاله‌های نشریات علمی-پژوهشی تربیت بدنی و علوم ورزشی طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۸»، ص ۷۰.

۲۳. «تحلیل محتوای مقالات همایش‌های انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران از سال ۷۹ تا پایان سال ۸۵»، ص ۳۲.

۲۴. «تحلیل محتوای نشریه‌های علمی-پژوهشی در حوزه موضوعی اقتصاد در سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۹»، ص ۱۴۳.

دوازده مقاله (۳/۴ درصد) با مشارکت و همکاری سه نویسنده بوده است و در حوزه علوم حدیث، تعداد مقالات انفرادی بیشتر از گروهی بوده است که نشان دهنده فردگرایی، روحیه ضعیف در کار جمعی، ضعف در همکاری میان متخصصان این رشته است. این یافته‌ها با نتایج سپهر و شادمان فر^{۲۵} که در پژوهش خود گزارش کرده بودند، از مجموع مقالات بررسی شده، ۸۳ درصد دارای یک نویسنده، پانزده درصد دارای دو نویسنده و دو درصد دارای سه نویسنده بوده است و اوویوسی^{۲۶} که در پژوهش خود نشان داد، که سطح همکاری بین نویسندگان کم بود (۱۶/۷ درصد)؛ در حالی که مقالات تک نویسنده‌ای زیاد بودند (۸۳/۳ درصد) و با یافته‌های لوزادیس و همکاران (۲۰۱۰م) که در پژوهش خود نشان دادند، که ۴۵ درصد از مقاله‌ها یک نویسنده، ۲۶ درصد دو نویسنده و ۲۹ درصد سه یا بیشتر از سه نویسنده داشته است، هم سواست؛ ولی با نتایج پژوهش شریفی و همکاران^{۲۷} که نشان دادند از مجموع مقالات بررسی شده، نود درصد مقالات، بیش از یک نویسنده داشتند و با نتایج رشیدی آشتیانی و لاریجانی^{۲۸} که نشان دادند، که بیش از نیمی از مقاله‌ها، یعنی ۵۳/۸ درصد مقالات، دو نویسنده دارد، مغایر است.

در بررسی شاخص میزان مشارکت نهادها و مؤسسات علمی مختلف، یافته‌ها حاکی از آن است که بیشترین ارائه دهندگان مقالات از دانشگاه تهران است که یافته‌های این پژوهش، یافته‌های شریفی و همکاران^{۲۹} را مورد تأکید قرار می‌دهد. در آن پژوهش دانشگاه تهران با ۱۷/۶۵ درصد، مرتبه اول را به خود اختصاص داده است.

در بررسی سیر پراکندگی موضوعات در طول سال‌های بررسی شده، یافته‌ها حاکی از آن است که اگرچه مطالعه در حوزه موضوعی «معارف حدیثی»، «علم درایه»، «احوال روایت (نقد حدیث)» در طول دوره بررسی شده، کاهش یا افزایش جزئی داشته است، ولی همواره ادامه داشته و هیچ‌گاه کاهش جدی نداشته و به صفر نرسیده است. بیشترین نقاط

۲۵. «تحلیل محتوای مقالات همایش‌های انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران از سال ۷۹ تا پایان سال ۸۵»، ص ۳۳.
26. School library research in Niggeria: Content analysis of Nigerian School Library Journal 1979 - 2010: 228.

۲۷. «تحلیل توصیفی مقاله‌های نشریات علمی - پژوهشی تربیت بدنی و علوم ورزشی طی سال‌های ۱۳۸۴ - ۱۳۸۸»، ص ۷۲.

۲۸. «تحلیل محتوای نشریه‌های علمی - پژوهشی در حوزه موضوعی اقتصاد در سال‌های ۱۳۸۵ - ۱۳۸۹»، ص ۱۴۲.

۲۹. «تحلیل توصیفی مقاله‌های نشریات علمی - پژوهشی تربیت بدنی و علوم ورزشی طی سال‌های ۱۳۸۴ - ۱۳۸۸»، ص ۶۸.

اوج و افول گرایش های موضوعی، در علوم حدیث موضوع «تاریخ حدیث» است؛ به طوری که در سال ۱۳۸۶ و ۱۳۸۸، پنج مقاله تولید شده و در حالی که در سال ۱۳۸۷ و ۱۳۹۰، هیچ مقاله ای منتشر نشده است. اما نکته ای که قابل توجه است، موضوع معارف حدیثی در «حوزه اعتقادی» در سال های اخیر رو به افزایش است که به احتمال، به دلیل بروز شبهات جدید است که بر مبنای حدیث شکل گرفته و پاسخ مناسب می طلبید و یا در «حوزه اخلاقی» که در سال ۱۳۸۹ به نقطه اوج خود رسیده است. هم چنین در «حوزه اجتماعی» در سال های اخیر، افزایش چشم گیری داشته است که شاید علت بروز نابسامانی های اخلاقی و اجتماعی در سال های اخیر، نیاز به پاسخ مناسب می طلبیده است.

در بررسی سهم موضوعی مقاله ها، مبنی بر موضوعاتی که بیشتر و کمتر مورد توجه قرار گرفته اند، یافته ها حاکی از آن است که در حوزه موضوعی علوم حدیث، مقالات حوزه علوم حدیث، از نظر موضوعی، گرایش به سمت مقوله «معارف حدیثی» دارند و این مقوله با ۱۳۲ عنوان (۳۷ درصد) در بین گرایش های موضوعی، بالاترین رتبه را دارا است. همان طور که یافته ها نشان می دهد، گرایش مقالات به سمت معارف حدیثی رو به افزایش است.

مقوله «علم درایه»، دومین رتبه را در بین مقالات بررسی شده به خود اختصاص داد. در این مقوله «فقه الحدیث» به عنوان موضوع اخص این گرایش با ۵۵ عنوان مقاله در میان مقولات دیگر، بالاترین رتبه را به خود اختصاص داد؛ در حالی که هیچ مقاله ای در زمینه موضوعات اخص «علم درایه» تألیف و تولید نشده است. هم چنین بر اساس جدول ۱۰ مقوله «احوال روایت (نقد حدیث)» با ۵۲ عنوان (۱۴/۶ درصد) در مرتبه سوم قرار دارد. موضوعات اخص «احوال متن حدیث» و «احوال سند حدیث» - که زیرمقوله های «احوال روایت» هستند - هر کدام، به ترتیب، با تولید ۲۷ و ۲۵ مقاله، در مرتبه های سوم و چهارم قرار می گیرند. این موضوعات نیز به دلیل این که به روش های کتابخانه ای صورت می گیرند، لذا پیشینه خوبی دارند. «زیرمقوله های معارف حدیثی» در حوزه «اجتماعی» با ۴۴ عنوان، در مرتبه دوم و در حوزه «اعتقادی» با ۲۴ عنوان مقاله، در مرتبه پنجم قرار می گیرد. اما در میان موضوعات اعم علوم حدیث، موضوعات «نقل حدیث» با ۰/۸ درصد (سه مقاله) و «حدیث» با هفت مقاله (دو درصد) کمترین تولیدات را دارا است و در میان موضوعات اخص هر یک از زیرمقوله های «حدیث» - که «حدیث نبوی»، «حدیث موافق»، «حدیث ناسخ و منسوخ»، «حدیث ثقلین» و «حدیث مستصعب» است - تنها یک مقاله

کار شده است. هم‌چنین موضوعات اخص «حدیث مضطرب»، «تدوین حدیث»، «کلیات علم رجال»، «مصادر رجالی اهل سنت» و «وضع متنی»، هر کدام دو مقاله نوشته شده است.

در ادامه نتیجه‌گیری باید به چند نکته دیگر نیز اضافه شود. این چند نکته بر این مبنا است که يك نتیجه‌گیری جامع باید شامل دو گروه از یافته‌ها باشد:

گروه اول، موضوعاتی که در باره آنها پژوهش صورت گرفته است و گروه دوم، موضوعات ناکاویده یا کم‌کاویده که ضرورت پژوهش در آنها احساس می‌شود. بر این اساس چند نکته بیان می‌شود:

تحولات پرشتاب جهانی، دین را به چالشی اساسی کشانده که آیا متون دینی، به ویژه متون حدیثی جواب‌گوی این همه پرسش جدید و نیازهای نوپدید بشر هست یا نه؟ به عبارت دیگر، هیچ‌کس در فطری بودن توحید تردید ندارد. اگر تردیدی نسبت به دین دیده می‌شود، بیشتر از این ناحیه است که انسان مشتاق و جوینده امروز، پاسخ به پرسش‌های جدید خود را در متون دینی نمی‌یابد. در این میان باید از کارشناسان دینی با تقویت بخش معارف حدیث به نیاز جویندگان پاسخ دهند که با وجود تلاش‌های مأجوری که در این زمینه صورت گرفته، هنوز این مقدار پژوهش کافی نیست.

با توضیحاتی که در سطور پیشین داده شد، امروزه پژوهش‌های کتابخانه‌ای به تنهایی برای حل مشکلات روزافزون عینی و واقعی کفایت نمی‌کند، بلکه نیاز جدی به پژوهش‌های میان‌رشته‌ای احساس می‌شود. بخشی از این پژوهش‌های میان‌رشته‌ای به علمی مانند روان‌شناسی، علوم تربیتی، جامعه‌شناسی و مانند آنها برمی‌گردد که بیشترین رویکرد آنها پژوهش‌های میدانی است.

محدودیت‌های مرتبط با علوم حدیث از جهات مختلف، مانند کمبود متخصص جامع، کمبود امکانات مالی و... کاملاً روشن است. از سوی دیگر، ضرورت‌های روزآمد - که در سطور پیش گفته شد - لحظه به لحظه بیشتر می‌شود. لذا، برای استفاده بهینه از امکانات محدود برای رفع نیازهای نامحدود ناگزیر به نیازسنجی پژوهشی هستیم تا به واسطه آن بتوان نقشه راه را برای تعیین اولویت‌ها ترسیم کنیم.

پیشنهادها

با توجه به بررسی‌های انجام شده و پاسخ‌گویی به پرسش‌های این پژوهش،

پیشنهادهای زیرارائه می‌شود:

- با توجه به اطلاعات جدول ۱ که حاکی از آن است که ۷۳ درصد از نشریات دو فصلنامه و ۲۷ درصد فصلنامه هستند و با عنایت بر توسعه کمی و کیفی تحصیلات تکمیلی و افزایش تعداد دانشجویان و ایجاد تحصیلات تکمیلی این رشته در دانشگاه‌های مختلف که با افزایش آثار تولید شده پژوهشی همراه است، پیشنهاد می‌شود مجلات فاصله انتشاراتی خود را از دو فصلنامه به فصلنامه تغییر داده تا زمینه چاپ و انتشار آثار بیشتری را فراهم آورند. البته این تغییر باید با حساسیت‌های بیشتری همراه باشد تا کیفیت، قربانی کمیت و سرعت نگردد.

با توجه به اطلاعات جدول ۴ و مشارکت کمتر دانشجویان کارشناسی ارشد در تولید آثار پژوهشی این حوزه (۳/۵ درصد)، به نظر می‌رسد که یا دانشجویان این مقطع از سوی استادان چندان جدی گرفته نشده و یا توان کمتر و مهارت‌های پایین آنها در تولید آثار پژوهشی این وضعیت را به وجود آورده است. لذا، پیشنهاد می‌گردد، با بازنگری در سرفصل‌ها و در نظر گرفتن دروس متعدد در زمینه‌های نگارش و تحقیق، زمینه‌های لازم را برای استفاده بیشتر از ظرفیت‌های این گروه - که بیشترین درصد دانشجویان تحصیلات تکمیلی را تشکیل می‌دهند - فراهم گردد. البته این ضعف در پایین بودن میزان مشارکت اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها با مرتبه مربی در تولید آثار علمی خود را نشان داده است. با توجه به یافته‌های جدول ۶ و سهم کمتر زنان در تولید آثار پژوهشی (۳/۱۲ درصد)، و با عنایت بر این که این گروه از افراد پنجاه درصد جامعه را تشکیل می‌دهند، لازم است زمینه‌های لازم برای استفاده بیشتر از توانایی‌های این قشر از جامعه فراهم گردد.

با توجه به یافته‌های جدول ۷ و سهم ۳/۳۷ درصدی آثار منتشر شده به عنوان آثار حاصل تلاش‌های جمعی و مشارکت گروهی، لازم است متخصصان این رشته جهت بالابردن اتقان کیفی آثار تولید شده، همکاری‌های علمی و مشارکت گروهی را سرلوحه فعالیت‌های علمی خود قرار داده و به تولید آثار با مشارکت چندین نویسنده روی آورند.

با توجه به یافته‌های جدول ۱۱ و زمینه‌های موضوعی آثار تولید شده، پیشنهاد می‌گردد محققان معیار انتخاب تحقیقات خود موضوع‌های مطرح شده در اصطلاح‌نامه علوم حدیث قرار دهند و به انجام پژوهش بر روی موضوعاتی که روی آنها تحقیقات کمتری صورت گرفته است، روی آورند. از نمونه این موضوعات می‌توان به: امارات مدح و ذم، کیفیت تحمل حدیث، استخراج حدیث، نقل حدیث به لفظ، نقل حدیث به معنا، تدوین

حدیث، حدیث موافق، حدیث مضطرب، حدیث ناسخ و منسوخ، جداسازی احادیث سالم از احادیث ساختگی و بررسی آثار بهداشتی درمانی غذاها و گیاهانی که در قرآن و احادیث بر آنها تأکید شده است، اشاره کرد.

- پیشنهاد می‌شود برای هدایت پژوهش‌ها به سوی اولویت‌ها و شناسایی خلاءهای موجود در زمینه علوم حدیث و چاپ مقاله در باره آنها، نیازسنجی پژوهشی انجام شود تا موضوع مقاله‌ها بر اساس نیازهای هر دوره زمانی باشد؛ چرا که فقدان نیازسنجی سبب نابودی فرهنگ دینی از درون می‌شود. اگر به پرسش‌های دینی و قرآنی نهفته در جامعه پاسخ مناسبی داده نشود و آثار مطلوب در زمینه آنها منتشر نشود، فرهنگ دینی جامعه از درون نابود می‌شود.^{۳۰}

- تنوع روش‌ها و روی‌آوردها در مطالعات قرآنی و حدیثی قابل توجه است. برخی، مطالعات تطبیقی را راه‌گشا می‌دانند و گروهی نیز بر مطالعه میان‌رشته‌ای تأکید دارند.^{۳۱} لذا پیشنهاد می‌شود در این رشته، کارهای میدانی بیشتری انجام شود و از تحقیقات کتابخانه‌ای فاصله گرفته و به سمت تحقیقات میدانی گام برداریم.

- با توجه به اطلاعات جدول ۱۱ و نمایش موضوعاتی که آثار بیشتری در آن حوزه منتشر شده است، پیشنهاد می‌شود به جای پژوهش بر روی مباحثی چون «نقد حدیث»، به خصوص «نقد سند» - که آثار بیشتری در باره آنها منتشر شده - به پژوهش بر روی معارف جدید و عمیق در حوزه علوم حدیث بپردازیم. خوشبختانه در سال‌های اخیر طبق نتایج پژوهش، مباحث روز و پژوهش‌های جدید و معارف حدیثی در حوزه علوم حدیث رو به افزایش است و شاید به علت پرسش‌های تازه و مباحث نوپیدا و چالش‌زا و از سوی دیگر، بروز شبهات جدید و یا بروز نابسامانی‌های اخلاقی و اجتماعی در سال‌های اخیر، نیاز به پاسخ‌گویی مناسب را می‌طلبد.

کتابنامه

- اصطلاحنامه جامع علوم اسلامی، تاریخ آخرین بازدید: ۲ بهمن ۱۳۹۲ ش، قابل دسترسی در <http://thesarus.islamicdoc.org>

- روش‌شناسی مطالعات دینی، فرامرز قراملکی، احد، مشهد: انتشارات دانشگاه علوم

۳۰. تأثیر نیازسنجی در تعالی نشر قرآنی»، بازیابی ۷ بهمن ۱۳۹۲ از mekoonam.parsiblog.com

۳۱. روش‌شناسی مطالعات دینی، ص ۱۹۸.

- اسلامی رضوی، ۱۳۸۰ش.
- شناختی/از دانش‌شناسی، ابرامی، هوشنگ: علوم کتابداری و دانش‌رسانی، تهران: نشر کتابدار، ۱۳۷۸ش.
- «بررسی تحلیل محتوای گرایش‌های پژوهشی در مجلات علمی تخصصی مدیریت»، محمد زکی، فصلنامه دانش مدیریت، ش ۱۹، (۱۳۸۵ش)، ص ۴۳ - ۷۴.
- «تأثیر نیازسنجی در تعالی نشر علوم قرآنی»، (۱۳۹۱ش)، جعفر نکونام، بازیابی ۸ بهمن ۱۳۹۲ش، از <http://www.nekoonam.parsiblog.com>.
- «تحلیل توصیفی مقاله‌های نشریات علمی-پژوهشی تربیت بدنی و علوم ورزشی طی سال‌های ۱۳۸۴ - ۱۳۸۸». مسلم شریفی؛ شادمهر میردار مریجانی، ویایی سان عسگری، مدیریت ورزشی، ش ۱۲ (۱۳۹۱ش)، ص ۶۱ - ۸۵.
- «تحلیل محتوای مقالات مجلات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی در باره ترویج کتاب‌خوانی و کتابخانه‌های کودکان از سال ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷»، فهیمه باب‌الحوائجی؛ مهرزاد یزدیان راد، فصلنامه نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، دوره شانزدهم، ش ۴ (۱۳۸۹ش)، ص ۳۱ - ۵۳.
- «تحلیل محتوای مقالات همایش‌های انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران از سال ۷۹ تا پایان سال ۸۵»، فرشته سپهر؛ سمانه شادمان فر، فصلنامه دانش‌شناسی. سال دوم، ش ۴ (۱۳۸۸ش)، ص ۲۵ - ۳۸.
- «تحلیل محتوای نشریه‌های علمی-پژوهشی در حوزه موضوعی اقتصادی در سال‌های ۱۳۸۵ - ۱۳۸۹»، اعظم رشیدی آشتیانی - حسن لاریجانی، فصلنامه برنامه ریزی و بودجه، ش ۳ (۱۳۹۰ش)، ص ۱۳۳ - ۱۵۷.
- Bibliometric overview of library and information science research in the Journal of Spain.- Cano, v. Journal of the American Society for information science. 50(8), 1999 :675 - 680.
- International library and information science research: A comparison of national trends.- Rochester.M K, Vakkri.p. IFLA Professional reports. Nr.82.2003: 30 - 85.
- "School library research in Niggeria: Content analysis of Nigerian School Library Journal 1979 - 2010", -Fadkemi Ombola Oyewusi. Library Review, Vol. 61, Iss: 3, 2012: 215 - 230.
- The impact of the open access movement on medical based scholarly publishing in Nigeria. - Dennis, A. D. (2007). Retrived from the world wide web: <http://first mondey.Org> 23 Dec 2012.

- The Science of Ecological Economics: A Content Analysis of Ecological Economics 1989 - 2004. - Luzadis, Valerie A; Castello, Leandro; Choi, Jaewon; Greenfield, Eric; Kim, Sung-kyun; Munsell, John; Nordman, Erik; Franco Carol; and Olowabi, Flavien (2010). Annals of the New Academy of Sciences, 1185(1): 1 – 10.
- Trends in Malaysian LIS Research 1996 - 2006: A Content Analysis of the MJLIS Articles. Foong Meng, Goon. In International Conference on Libraries, Information & Society (ICoLIS), 2007.
- Troubled Minds in the Gulf Health Research in the United Arab Emirates (1989 - 2008). Osman, Ossama T. Asia Pac J Public Health. 22 (3), June, 2010: 48 - 53.